

“Duizend Bommen en Granaten”, een andere Hendrik de Man

Hans Mortelmans, Amsab

De theoretische geschriften van Hendrik de Man zijn allerminst vakantielectuur. Stijl en verwoording zijn 'zwaar op de hand'. B.S. Chlepner gewaagt in de eerste editie van zijn Cent ans d'histoire sociale en Belgique (1956), zonder enige nuance van 'une lourdeur toute germanique'.

Hendrik de Man was in de jaren '20 echter niet alleen beïnvloed door de grote Duitse en Franse socialistische denkers en Freud maar ook door de voortreffelijke George Bernard Shaw, socialist, theaterauteur én meester in de ironie.

In de Mans Zur Psychologie des Sozialismus en enkele kortere geschriften die de aanzet tot dit werk vormden, vinden we prachtige tirades tegen de bourgeoisie, ironische bespiegelingen over het marxisme en tragikomische beschrijvingen van het leven en de verzuchtingen der arbeidersklasse.

Ga zitten en geniet, voor één keer, van een 'draagbare' Hendrik de Man, gevat als een cabaretier, scheldend als kapitein Haddock⁽¹⁾.

Over de bourgeoisie:

Bij enkele uitzonderingen na, is de Belgische bourgeois slechts een bewonderenswaardig darmkanaal⁽²⁾.

Zijn zwans-lievende gemoedelijkheid, is het welbehaaglijk opspringen van een goed gevulde maag die vindt dat alles goed gaat als men haar maar laat verteren⁽³⁾.

[...] een geblaseerde en verbeeste klasse, verstompt door een ongestoorde spijsvertering; vastgeroest in hun cultus van zedelijke en esthetische conventies, onbekwaam om zelf een nieuwe geestesinspanning te doen⁽⁴⁾.

Over de verburgerlijking van de arbeidersklasse:

[...] de jongenskop wordt bij de naaister populair zo ongeveer tegen de tijd waarop de dame van de wereld er genoeg van krijgt en het als ordinair gaat beschouwen⁽⁵⁾.

Op het ogenblik, dat de ontwikkelde burgerij uit haar woningen de meubilering in Jugendstil verbant, houdt de voor-vorige stijl bij de arbeiders haar intocht. De salonkastjes, de boekenplankjes, de pluche meubels, de oleografieën en de verdere rataplan, die de welstand en de goede smaak moesten bewijzen van de kleinburgers uit de tijd van Bismarck, worden nu met hetzelfde doel door de arbeiders gebruikt⁽⁶⁾.

Waar vroeger de van grootvader geërfde, ruwe, maar bruikbare en eenvoudige meubels stonden, heerst nu de luxe van de 'mooie kamer', die doet denken aan een museum van alle burgerlijke surrogaatmonsters⁽⁷⁾.

[...] de snuisterijenrommel van staal, blik, glas, porselein, celluloid, houtsnijwerk, schelpen - de chromo's en gekleurde prentbriefkaarten niet te vergeten - alles is compleet. Net als bij de 'fatsoenlijke' burens, die op de eerste etage wonen en wier kinderen op het Atheneum gaan; maar alles - ja, het is mogelijk - nog lelijker, nog smakelozter, nog onbruikbaar, omdat het goedkoper moet zijn [...]⁽⁸⁾.

Over *Das Kapital* van Marx:

Het merkwaardige is nu, dat het een groot deel van zijn betovering juist dankt aan de omstandigheden, die het zo ongenietbaar maken: zijn onbegrijpelijkheid voor de massa, zijn vertoon van geleerdheid, zijn algebraïsche mystiek, zijn drukkende ongenietbaarheid⁽⁹⁾.

De massa [...] verhoudt zich nog altijd tot de wetenschap van haar geleerden als een neger uit Afrika tot die van zijn dorpsveneraar. Hoe vreemder, geheimzinniger en plechtiger ze optreedt, des te hoger slaat hij ze aan. Dat 'aqu. Font. Ad 250' een patiënt heel anders imponeert dan 'een glas bronwater', weet iedere dokter en menige genezing berust daarop⁽¹⁰⁾.

Over het 'romantische' 19e-eeuwse socialisme:

In het agitatorisch begintijdperk der socialistische beweging was dit type talrijk vertegenwoordigd door advocaten zonder zaken [...], gesjeesde of ontslagen ambtenaren, ingebeelde halve-geleerden [...], miskende uitvinders, ongedrukte dichters, te oorspronkelijke schilders en café-literatoren van elke schakering⁽¹¹⁾.

Over sport:

Het heet sport, wanneer tienduizend mensen, om hun verveling door opwinding te

verdrijven, twee bokkers, tweëntwintig voetballers of een paar dozijn motorrijders aangapen en elkaar daarbij trachten wijs te maken dat zij kennis van zaken hebben⁽¹²⁾.

Over massademonstraties:

Ook hier maakt de toon de muziek, d.w.z. het komt slechts op de algemene affectopwekkende uitwerking van het gemeenschappelijke gezang aan; [...] het strijdlid der Engelse socialisten, 'The red flag' wordt gezongen, [...] tot verbazing der Duitse deelnemers aan internationale bijeenkomsten, op de wijze van 'O Tannenbaum', door G.B. Shaw gedoopt: de treurmars van de gebakken paling⁽¹³⁾.

Tot slot een ontroerende beschrijving van het leven der arbeiders, in pure Zola-stijl:

Stelt u zulk een dorp voor van meerdere duizenden inwoners, die allen leven van dezelfde industrie. [...] Zij leven in eindeloze rijen van dezelfde zwartberookte huizen met kleine tuintjes; alles behoort bij de mijn; de stad is ver weg en wie ontspanning zoekt, moet naar de herberg of naar de bioscoop, die elke week eenmaal van program verandert; de preek op Zondag in de kerk brengt maar povere afwisseling; en in de paar winkels van de plaats kan men ook niet veel opwindends kopen, want bijna elk huisje heeft dezelfde goedkope gordijnen, elk meisje heeft de hoed van elk ander meisje maandenlang in de etalage zien staan, alle mannen dragen dezelfde petten⁽¹⁴⁾.

- (1) De citaten uit *Zur Psychologie des Sozialismus* zijn overgenomen uit de eerste druk van de Nederlandse vertaling uit het Duits door E.J. Brouwer, 1927, die door Hendrik de Man op de drukproeven werd herzien. Citaten uit *Der sozialismus als Kulturbewegung* zijn overgenomen uit de Nederlandse vertaling door Koos Vorrink, 1928. De citaten werden aangepast qua spelling en taaleigen.
- (2) H. DE MAN, Zullen wij eene nieuwe bourgeoisie scheppen? In: *Ontwikkeling en Uitspanning*, 2(1921)12, p. 177.
- (3) H. DE MAN, *Zullen wij [...]?*, p. 177.
- (4) H. DE MAN, *Zullen wij [...]?*, p. 177.
- (5) H. DE MAN, *Het socialisme[sic] als kulturbeweging*, Amsterdam: AJC, 1928, p. 36.
- (6) H. DE MAN, *Het socialisme [...]?*, p. 36.
- (7) H. DE MAN, *De psychologie van het socialisme*, Arnhem: Van Loghum Slaterus, 1927, pp. 184-185.
- (8) H. DE MAN, *De psychologie [...]?*, p. 185.
- (9) H. DE MAN, *De psychologie [...]?*, p. 114.
- (10) H. DE MAN, *De psychologie [...]?*, p. 114.
- (11) H. DE MAN, *De psychologie [...]?*, p. 158.
- (12) H. DE MAN, *De psychologie [...]?*, p. 32.
- (13) H. DE MAN, *De psychologie [...]?*, p. 107.
- (14) H. DE MAN, *De psychologie [...]?*, p. 33.